

# Građevinska obnova Trakošćana u 19. stoljeću

Zdenko Balog

kustos Dvora Trakošćan

Izlaganje sa znanstvenog skupa —  
72.025(497.1 Hrvatska) »18«

Ovo izlaganje ima namjeru ponovo skrenuti pozornost stručne javnosti na dvorac koji je, unatoč svojem značaju, zapostavljen, dapače i kritiziran i omalovažavan u dosadašnjoj literaturi. Unatoč velikoj popularnosti koju uživa kao atraktivno izletišta i muzej, Trakošćan još nije doživio zasluženu stručnu valorizaciju, a jednako tako ni njegov inventar. Istaknimo na početku da se radi o slojevitom i složenom spomeniku koji raste kroz više od šest stoljeća, o spomeniku fortifikacijske arhitekture, reprezentativne ladanjske stambene arhitekture, hortikulture, rizični vrijednih umjetničkih zbirki od kojih npr. galerija obiteljskih portreta kudikamo nadilazi regionalne značaje.

Bez mogućnosti da u jednom koraku nadoknadimo dosadašnji neinteres za Trakošćan, nastojat ćemo se uklopiti u okvire zadane teme te upozoriti na neke parametre historicističke obnove dvorca i okoliša polovicom prošlog stoljeća.

Po zamiranju strateške uloge Trakošćana i prijelazu plemstva na gradski život u Varaždinu i Zagrebu, Trakošćan bi vjerojatno propao i kroz koju deceniju pretvorio se u jednu od ruševina, kakvih u okolici ima mnogo, da ga nije temeljito obnovio i prilagodio zahtjevima modernog života podmaršal Juraj V. Drašković. Obnova je pripremana i izvođena u decenijama polovine 19. stoljeća, te je najprije povjerena arhitektu Rediju, ali kako je on smatrao zadatak preopsežnim, posao na kraju izvodi veća ekipa arhitekata iz Graza.<sup>1</sup> Je li spomenuti arhitekt sudjelovao u konačnoj izvedbi ili je potpuno odustao od rada, ne znamo, jednako kao što još ne znamo imena arhitekata koji su uređivali Trakošćan. Ono što je sigurno i bitno jest da je istovremeno i u istom duhu uređen sav dvorac s pojedinim ambijentima i inventarom, da je istovremeno uređen prirodni okoliš, park-šuma, umjetno jezero te gospodarski i vrtni objekti. Tako je jedinstvenom režimu i jednoj estetskoj koncepciji podvrgnuto sve od široke prirode do posljednjeg komadića namještaja. S velikim

*O Trakošćanu je do sada pisao Gjuro Szabo, i to je nažalost uglavnom sve. Možda je upravo njegov nipodaštavajući stav o Trakošćanu razlog takvoj situaciji. Stoga bi ovo izlaganje trebalo bar malo razbiti zid šutnje i upozoriti na vrijednost objekta. S obzirom na zadanu temu koncentriram se na onaj drugi Trakošćan, Trakošćan Jurja Draškovića i njegovu obnovu u 19. stoljeću.*

*Obnova koju su izveli zasad nepoznati štajerski majstori vrijedna je i zanimljiva zbog svoje cjelovitosti i dosljednosti. Poštujući, ipak, historijsku slojevitost lokaliteta i izvorni fortifikacijski značaj objekta, stvorili su potpun ambijent u kome istim jezikom govori i priroda i čitava zgrada i pojedini prostori u zgradi.*

*Osim toga, uspoređujući današnji Trakošćan sa Trakošćanom Jurjevog vremena, zaključujemo da tokom otprilike sto godina koliko nakon obnove u Trakošćanu žive njegovi vlasnici, dvorac trpi daljnje promjene i pregradnje. Stoga ću pokušati rekonstruirati koje su to sve promjene, a što od sačuvanog pripada vremenu obnove.*

zbirkama portreta, namještaja, oružja, starog novca i orijentalnih komada Trakošćan je već tada pomalo ličio na muzej, posebno s obzirom na to da nije bio predviđen za stalno nego za povremeno boravljenje.

Za tako skup pothvat Juraj teško je skupio potrebna sredstva, djelomice mu je pomogao kapital supruge Sofije, rođene Baillet-Latour, a predaja kaže da je morao prodati svoj grad Klenovnik da bi skupio potrebnu količinu novca.<sup>2</sup>

Juraj nije dugo uživao u novouređenom Trakošćanu. Već za života, ostavši pod starost bez potomaka, prepušta ga svom nećaku Ivanu IX. Njegov sin Ivan X. posljednji je vlasnik Trakošćana iz obitelji. Godine 1945, po nacionalizaciji, s obitelji se povlači na imanje u Austriji.

## GRAĐEVINSKA OBNOVA TRAKOŠĆANA POLOVICOM 19. STOLJEĆA

U duhu vremena, romantičnog sjećanja na slavnu historiju i vraćanje prirodi, okretanja ambijentu i arhitekturi suživljenoj s prirodom, ali ne tako da se arhitektura prilagodi prirodi, nego da priroda postane dio arhitekture, a posebno uzorom na slične dvorce koji se istovremeno grade u Njemačkoj, obnovljen je Trakošćan, titularni grad grofova Draškovića, ali u to doba već gotovo ruševina. Obnova je izvođena 1853—56. nakon opsežnih priprema. Uz manje preinake i pregradnje taj je oblik uglavnom zadržan do danas. Pri

<sup>1</sup> M. Kruhek: *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*, KAJ 11/1972, str. 85.

<sup>2</sup> Feletar-Đurić: *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, Čakovec 1971, str. 124.



26. S. Drašković, *Trakošćan*, akvarel, početak 19. st.

interpretaciji dvorca nastojat ćemo posebno upozoriti na promjene koje su nastale tijekom stotinjak godina nakon obnove.

#### VANJSTINA

U osnovnom rasporedu volumena Trakošćan se bitno ne mijenja. Na vrhu čunjasta brijega nepravilna četverokrila dvokatnica s istaknutim tornjem na južnom krilu, obrambenim pojasom kula i bastiona južno i istočno, te sjeveroistočno istaknutim potezom bedema sa samostojećom ulaznom kućicom. Na sjeverozapadnoj strani dograđuje se ulazni istak, tada još u visini prizemlja, a južni potez, gdje je zapravo glavni ulaz u dvorac, sada se raskriljuje u široku ustakljenu ložu s malim nasipanim vrtićem pred ulazom. Fasade su artikulirane nizom vijenaca koji reljefno povezuju neogotičke prozore, obiteljske ambleme, uglovne tornjiće, nizove slijepih arkada itd. ... Sve obrambene točke dvorca, bilo historijske ili kulisne, završene su karakterističnim zupčastim kruništem s terasama, isturenim na nizu slijepih arkada, dok su na uglovima isturene osmerokutne kulice, također s nazubljenim kruništem. Osmatrački toranj je u najvišem katu raskriljen na sve četiri strane velikim gotičkim prozorima. Mala nazubljena kruništa također imaju i dimnjaci, dok su istaknute točke krovništa ukrašene bakrenim ježolikim ukrasima. Raspored prozora na fasadama nepravilan je, potpuno izlazi iz potreba unutarnjeg rasporeda prostorija. Sačasto ustakljeni prozori naglašavaju oblicima

horizontalne zone, naizmjenice s ravnim i gotičkim nadvojima. Nadvoji se međusobno povezuju vijencem, ili su pak parapeti povezani kordonskim vijencima, istočna i sjeverna fasada razdijeljene su kontraforama. S južne strane, gdje je preko vrtnje terasice organiziran ulaz, široko stepenište vodi na ustakljenu terasu. Balustrada je izvedena također neogotičkim motivom ribljeg mjuhura, motiv koji se ponavlja i u stepeništima interijera. Južni je potez najjače rastvoren i povezan s ambijentom, a ujedno je južna panorama najkvalitetnija koju objekt nudi. Od prizemlja raste kao prirodni nastavak oblika brežuljka, s jakim okruglim kulama sa strane, u sredini je među kulama širok potez balkona, južna fasada je vizualno razbijena istakom zapadnog i uvučenim krajem istočnog krila, a na vrhu kao prirodni nastavak stražarnički toranj. Također je kvalitetna istočna vizura. Ta strana pak zbog svoje nesimetričnosti, strmi obronak brežuljka, započinje od istočne kule, nad kojim se gotovo vertikalno uzdiže dvokatna masa zgrade i najviši akcent zgrade, toranj. Na desno se od kule proteže dugi potez šetnjice s nazubljenim kruništem, koji se širi još mnogo dalje od dvokatnog dijela zgrade, te završava ulaznom kućicom s pokretnim mostom. Na toj strani ravna fasada razbijena je isturenim kontraforama.

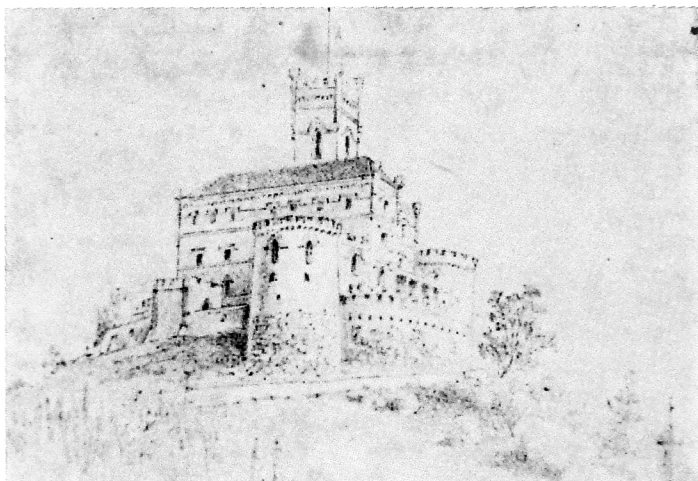
#### UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA PROSTORA

Budući da nemamo podataka o organizaciji prostora prije obnove, prema sadašnjoj organizaciji prostora nastojali smo rekonstruirati raniju.

Prilazeći gradu, zapravo ga zaobilazimo, i to ne samo prilaznim putem oko brežuljka nego i kad se uđe u sam krug dvorca, preko pokretnog mosta, dolazimo gradu sa sjevera, prolazimo kroz ulaznu sjeverozapadnu kulu, staru jugozapadnu i izlazimo na terasu s južne strane dvorca. Osim tog ulaza postoje još i služinjski ulazi. Čitava organizacija prostora dvorca

27. J. Drašković, *Trakošćan u doba obnove*, foto





28. Czerny, Trakošćan nakon obnove, litografija

dijeli se na dvije komunikacije koje se međusobno gotovo i ne dodiruju, naime stan gospodara i gostinjske prostore i služinske hodnike i prostorije s potpuno zasebnim horizontalnim i vertikalnim komunikacijama. Ugošćavanju društva namijenjen je uglavnom južni prizemni potez s dvije velike okrugle dvorane i ustakljenim širokim balkonom. U jednoj dvorani, tzv. lovačkoj dvorani, bila je blagovaonica, dok je nasuprot njoj bila plesna dvorana, tzv. viteška dvorana. Na balkonu je bio tropski vrt. Čitav prvi kat sa spavaonicama, salonima, blagavaonicom te bibliotekom bio je namijenjen obiteljskom životu vlasnika, dok su u drugom katu bile gostinjske sobe. Najbitnija promjena prema ranijoj organizaciji komunikacija je da srednje dvorište nije više centar komunikacije, tj. dvorište i dvorišni balkoni ostaju za služinjsku komunikaciju. Glavne komunikacije gurnute su isključivo u unutrašnjost dvorca.

#### UNUTRAŠNJE UREĐENJE DVORCA

Zahvaljujući sretnim okolnostima poratne zaštite i obnove dvorca, danas imamo uglavnom vjerno rekonstruirane ambijente, a neki su podaci sačuvani i u fotografijama.

Zasigurno možemo utvrditi da su zajedno s obnovom dvorca obnavljani i svi, čak najsitniji detalji i uređene zidne i stropne obloge, vrata, brave, prozori, da je istovremeno rađen i odgovarajući namještaj i sve ostalo za potpunu popunu ambijenta. Dapače, istovremeno su uz stoljećima skupljene obiteljske portrete i historijsko oružje rađene kopije obiteljskih portreta koji su bili po drugim Draškovićevim dvorcima te vjerne replike historijskog oružja koje danas samo uz najveće napore razlikujemo od originalnih predložaka.

<sup>3</sup> Gj. Szabo: *Kroz Hrvatsko Zagorje*, str. 107. i d.

U karakterističnom duhu drugog rokoka pojedini saloni, dvorane i koridori bili su natrpani upravo onom količinom namještaja koja je mogla stati u prostoriju da bi ljudima ostavila veoma uske prolaze za kretanje. Nastojeći unutar jednog ambijenta reći sve o historijskim stilovima od srednjeg vijeka pa do Luja XVI, historicizam je začudo postizao i vrlo skladna rješenja. Nešto od toga još se može vidjeti u današnjem muzejskom uređenju Trakošćana. Skladno se uklapaju gotički detalji u *Ritter-stilu*, koji nikad u povijesti nije postojao, grbovi u nadvratnicama, vitrine i naslonjači koji doslovno oponašaju forme katedralnih pročelja, grbovi nad otvorenim kaminom i oružje na zidovima s teškim baroknim oblicima namještaja, debele tokarene noge, spiralni stupovi, atike s grifonima, naslonjači à la Louis XIII, Louis XV. itd., a usred toga biblioteka uređena kao humanistički studio s genealoškom kartom predaka i pseudorenesansnim kaminom.

#### AMBIJENT

Ono što je možda najznačajnije, a što priznaje i Gj. Szabo, inače zakleti protivnik historicizma i svih pseudo-stilova, a posebno *normanskog* stila Trakošćana, je potpuno i skladno uređenje okoliša, prirode i objekta.<sup>3</sup> Uređenjem Trakošćana, naime, obuhvaćena je i sva okolica. Slijev gorskih potoka, iz kojih istječe rječica Bednja, reguliran je branom u veliko umjetno jezero koje okružuje kultivirana šuma, zapravo veliki

29. Trakošćan, viteška dvorana



park sa stazama, vrtnim objektima, mostovima. U stilu same građevinske obnove Trakošćana primjerno su obnovljeni i objekti gospodarstva, konjušnice, zimski vrt, kuća sa stanovima posluge itd. Pod gradom je okrugli cvjetnjak-ribnjak s vodoskokom, staze po parku popločane su opekama u obliku riblje kosti, mostići i vrtni objekti u lovačkom stilu... Po opsegu zahvata u prirodi, a i prema sretnom spletu okolnosti barem djelomične sačuvanosti ovaj se prirodni objekt može usporediti tek s uređenjem zagrebačkog Maksimira koju godinu ranije. Osim grafika i fotografija koje prikazuju trakošćanski park u njegovu sjaju sačuvan je i jedan plan iz doba (oko 1860), pa se možda radi, budući su prikazani i neki objekti o kojima izvan tog plana ne znamo ništa, o projektu prema kojem je obnova tek trebala biti izvođena.

### KASNIJA SUDBINA TRAKOŠĆANSKOG KOMPLEKSA

Tokom tri generacije vlasnika dvorca iz obitelji Drašković, koji nakon obnove tu žive, Trakošćan je svoj izgled, barem izvana, malo mijenjao. Nemamo još raspoloživih istraživanja i dokumentacije koja bi nam rekla sve, npr. o bojama fasade i sitnim preinakama, širenju i sužavanju pojedinih otvora i sl. Od građevinskih dogradnji i pregradnji bilježimo slijedeće: negdje koncem 19. stoljeća dograđena je visoka šatorska kapa pokrivena šindrom na vrhu tornja. Ne analizirajući sad likovnu vrijednost ili bezvrijednost te dogradnje (koja

je 1961. ionako uklonjena), konstatiramo to kao još jedan element koji je tokom više od pola stoljeća bitno promijenio globalnu konturu Trakošćana. Također u doba druge generacije vlasnika (Ivan IX. i Juliana r. Erdödy) dograđena je mala kula sjeverozapadnog ulaza u dvije etaže, dogradnja je prostorno kvalitetno izvedena, ali je uništila elegantnu vizuru Trakošćana sa sjeverne strane. Treća krupnija dogradnja koju možemo utvrditi izvedena je u doba Ivana X. (poslije 1910), a to je pregradnja ustakljene lože zapadne fronte u otvoreni trijem s volutama. Iako je dobiveni prostor intenzivnijeg korespondiranja s pejzažem, time je mnogo pretrpjelo jedinstvo komunikacija između jugoistočne i jugozapadne kule. Ona je, naime, odvojena od ostalog prostora dvorca. Iako su u težnji da prilagode život u dvorcu modernim standardima i komociji razumljiva dograđivanja i uklapanja suvremenih sanitarnih čvorova, ipak moramo zaključiti da su ti zahvati izvođeni veoma nekvalitetno i da su umanjili vrijednost pojedinih prostora. To se posebno odnosi na dogradnju dviju kupaonica uz jugoistočnu kulu, čime je toj kuli oduzeta samostalnost forme i elegancija. Sličnih dogradnji izvođeno je još: mijenjanje oblika prozora, prezidavanje komunikacija i sl. U godinama spomeničke zaštite od 1952. naovamo traje program (posebno intenziviran posljednjih godina) koji nastoji prezentirati upravo vrijednost obnovljenog Trakošćana iz 1855, revalorizirati njegove osporavane umjetničke vrijednosti. Naravno u okviru više stoljetne historije iz koje je i potekao takav Trakošćan, jedinstven i autentični spomenik svojega vremena.

30. Trakošćan, oko 1860 (crtao Zdenko Balog)

